

6. Угорські національно-культурні товариства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.0zd.ru/sociologiya_i_obshestvoznanie/nacionalno-kulturni-tovaristva-ugorciv.html.
7. Эгмонт // [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://barbieplanet.ru/archives/6114>.
8. Back to black / Повернення до чорного. – 2010. – № 5.

Сидоренко Н. Н., Дубецкая О. А. Достижения и просчеты прессы для детей в Украине

В статье рассматриваются количественные и качественные показатели развития детской периодики в независимой Украине, дается характеристика географического, проблемно-тематического, языкового, структурно-организационного наполнения таких изданий. Акцентируется внимание на определенных просчетах прессы для детской аудитории.

Ключевые слова: периодика для детей, возрастной диапазон, проблемно-тематические аспекты, издательские стандарты.

Sydorenko N. The achievements and failures of the press for children in Ukraine

The article deals with the quantitative and qualitative indicators of the development of children's periodicals in independent Ukraine, with a given characteristics of geographical, problem-thematic, linguistic, structural and organizational content of such media. The focus is on certain failures of the press for a young audience.

Key words: children's periodicals, the age range, problem-thematic aspects, publishing standards.

УДК 81'271.14

П. П. КУЛЯС

кандидат історичних наук, доцент

СІМ ЗОЛОТИХ ПРАВИЛ «ТИПОЛОГІЇ ПОМИЛОК»

У статті подані найважливіші рекомендації редакторів, які обов'язково знадобляться йому в його фаховій діяльності під час опрацювання тексту. Акцентується увага на типових помилках, якими хибують сучасні тексти, і методиках їх виправлення.

Ключові слова: редагування, помилка, типологія помилок, точність слововживання, суржик, ясність тексту, логічні норми редагування.

Одна з основних компетентостей редактора полягає в умінні бачити помилки. Для молодих редакторів має бути розроблена методика навчання такого бачення. Їм потрібно запропонувати систему мовних девіацій, типологію помилок із їхніми характеристиками, описом причин виникнення відхилень від норми, прийомів виправлення. У цій статті пропонуємо кілька *золотих правил* дисципліни «Типологія помилок».

Правило перше: у роботі з лексикою *слова редагованого вами тексту мають бути контекстуально точні*. Точне значення слова можна визначити тільки в контексті – тут мало навіть словників.

Інакше кажучи, це вимога комунікативної точності. Порушення її призводить до цілого шлейфу типів помилок, включно з нерозрізненням омонімів і багатозначних слів, паронімів, навіть антонімів, сплутування слів

одного семантичного (предметного) поля; неточного послуговування стилістичними засобами тощо.

Український письменник, перекладач і витончений стиліст Олексій Кундзіч знайшов найвиразнішу метафору щодо цієї вимоги до редакторської праці: «дієзи в ключі». Неврахування в музичному творі цього та інших знаків альтерації (підвищення або зниження звуку на півтону), як відомо, убиває музичний твір, призводить до какофонії. Так і в літературній творчості. «Наша сучасна літературна мова, – писав він, – рясніє словами, що звучать півтоном інакше, ніж треба. Всього тільки півтоном інакше, але цього досить, щоб мова стала суконною, щоб звелася нанівець уся краса твору, щоб твір перестав бути художнім. І це ясно: прекрасне слово – слово точне» [6, 6].

На основі метафор цей автор утворив важливі для нас терміни: «коефіцієнт точності в передачі думки»; «якість вживання лексичних одиниць».

До «контекстуального розуміння слова» закликав нас і О. Потєбня: слово дістає своє значення тільки в контексті речення; слово набуває значення тільки в контексті комунікативної ситуації.

Тож, редагуючи, дбаймо про контекстуальну точність слів.

Правило друге: забезпечуймо живомовність редагованого твору. Тут насамперед ідеться про цінність української фразеології, яку Микола Лукаш називав підмурівком, на якому височіє велична споруда нашої мови. Фразеологізми і синтаксичні конструкції нашої мови – це матриці українського способу думання, української філософії. І йдеться тут не так про епізодичне послуговування українськими прислів'ями і приказками, літературними афоризмами тощо (хоча про це слід повсякчас дбати), як про загальну, сказати б, тотальну манеру живого мовлення.

Важливою тут є традиційна, загальноновживана (розмовна, природна) манера висловлюватися. Наприклад, звичайна бабуся не скаже вам: «*часто повертав голову назад*», а – «*часто озирався*». Тут діють притаманні українській мові закони лексичної комбінаторики, семантичної сполучуваності лексем, повноти і ненадлишковості висловлювання.

Святослав Караванський звертає увагу на так звані «малі фразеологічні форми» (див. також правило п'яте. – *Прим. авт.*).

Регулювання фразеологічного складника в текстах, забезпечення «фразеологічної дисципліни» (ширше – живомовності тексту) – ось чим має опікуватися редактор.

Правило третє: борімося з суржиком. Послідовно і системно розмежовуймо в нашому мовленні українську і російську мови.

Редакторів, журналістів, філологів слід вийти з університету з виразним розумінням того, що суржик в історії нашої мови – політичне явище. Це один із ключових складників лінгвоциду – особливого вбивства мови через втручання в її внутрішні закони: через руйнування і вичищення її лексичних ресурсів, спотворення граматичних, фразеологічних, синтаксичних структур, через вщеплення в її тіло злоякісних клітин, які починають нищити всі системи мовного організму. Як пише проф. Лариса Масенко, «суржик утворюється

внаслідок заповнення зруйнованих ланок структури української мови елементами поверхово засвоєної російської...» [7, 28]. Вона підкреслює таку властивість суржику: його носії «підсвідомо відкидають зі своєї базової мови ті українські слова, які відрізняються від російських» [7, 30]. І залишається від самотньої української мови лише російська подоба. А якщо це лише подоба, то, справді, навіщо їй існувати окремо?

С. Караванський з цього приводу сказав: «Таке собі ЗМійне койне, де править бал лексика, здерта з мови “старшого брата”. На сьогодні це койне є ворогом № 1 української мови, бо воно її карикатизує» [2].

У 30-ті і подальші роки минулого століття в Україні було запущено спеціальну технологію конструювання суржику. Вона доволі докладно й документально описана, наприклад, у збірниках за редакцією В. Кубайчука [3] і Л. Масенко [7]. Як нам тепер з нею боротися, викладено в книзі «Система – проти автоматизму суржику» [5]. В останній автор радить молодим редакторам при творенні текстів і в редагуванні «бути відмобілізованими на пошук питомих українських засобів як у лексиці, так і у фразеології та синтаксисі», пропонуючи для цього цілу систему засобів.

Правило четверте: дбаймо про ясність тексту. Як казав іще Арістотель, ясність – це єдина цінність мовлення. Якщо сказати стисло, то редагування – це наука про вміння зрозуміло викласти текст. Фахівці всього світу переймаються проблемами ясності. Особливо відомою є Гамбурзька концепція зрозумілості [1]. Розроблені правила забезпечення ясності і зрозумілості, вироблені рекомендації для інформаційних агентств та ЗМІ, для журналістів і редакторів. І правила сформульовані дуже прості:

- ✓ вживайте зрозумілі слова у їх точному, «словниковому» значенні;
- ✓ уникайте двозначності, віддавайте перевагу коротким словам над довгими;
- ✓ не зловживайте іншомовними запозиченнями і «крутою» науковою термінологією, яка окупує публіцистичний простір;
- ✓ використовуйте дієслова на місці віддієслівних іменників;
- ✓ доцільно вживайте абстрактну лексику, віддаючи перевагу конкретній.

У Європі та Америці популярними також є пошуки кількісних показників. Батьком кількісних показників зрозумілості вважають Рудольфа Флеша. Радять тримати орієнтир на 12-14 слів в одному реченні (відступи від цієї норми можливі, але як компенсація – урівноважуйте «перебір» зовсім короткими перехідними, зокрема запитальними і окличними, реченнями).

Про авторів і редакторів кажуть: що мудріша людина, то більше старань вона прикладає, щоб текст її був легкий і прозорий для розуміння. Геніальні думки, зазначав Дм. Арсенич, складаються з надзвичайно простих слів.

На наш погляд, важливими засобами досягнення ясності є правильне логічне наголошення в тексті, уникнення неясних омоформ, хибного смислового зв'язку слів та помилкового смислового роз'єднання слів.

Правило п'яте: повсякчас пам'ятаймо про національний характер українського синтаксису. Не одне покоління фахівців, підготовлених за радянськими програмами вищої школи, пішли в життя (в народ) з розумінням синтаксису як єдиної системи для російської і української мов. Це був лише один із складників міфу про «єдиний народ» і «єдину мову», на якому будувалася й політика лінгвоциду. Але ж не дарма мудрий М. Т. Рильський писав: «Мова Шевченка і Лесі Українки має свій запах, колорит, і секрет того запаху й колориту полягає передовсім у синтаксисі, у своєрідному комбінуванні, розкладі, керуванні, погодженні слів» [8, 22]. Сучасні ж письменникові мовні практики навіювали сумні думки: «Синтакса – душа мови. Про це ніби зовсім забули. Мислять здебільшого в російських синтаксичних схемах...» [8, 8]; «Жахлива убогість синтаксичних конструкцій...» [8, 78].

Саме тому важливо концентрувати увагу студентів на системних відмінностях між двома мовами. А вони полягають ось у чому:

- ✓ в різному узгодженні лексичних елементів тексту;
- ✓ у відмінному керуванні дієслів, віддієслівних іменників та інших лексем (прийменниковому й безприйменниковому);
- ✓ у різких відмінностях творення різного роду фразеологізмів: а) сталих прийменникових словосполук; б) цілих асоціацій сполук з ключовими словами (*вступать, делать, заключать, находит, пользоваться, попадать, принимать, приобретать, приходит* і под.); зазвичай тут калькують, залишаючи осторонь свою багатющу фразеологічну і синтаксичну систему;
- ✓ у «дієслівності» нашої мови на відміну від російської «іменниковості»;
- ✓ в униканні пасивних конструкцій як манері українського мовлення;
- ✓ в існуванні цілої великої системи процесових понять, яка є ознакою словотвірного багатства української мови і якої немає в російській;
- ✓ і нарешті, на своїх оригінальних, справді живомовних, виразно відмінних від російських моделях синтаксично-фразеологічних поєднань елементів тексту (*ведь я тебе говорил – я ж тобі казав; гуляли до самого утра – аж до ранку; мы в свою очередь тоже побежали – ми й собі побігли; несмотря на то, что... – дарма що, всупереч чому, попри що, хоч би там що і под.; это немыслимсо себе представити – годі собі уявити... Їх, цих елементів, дуже багато; ось іще кілька: і (приходь – і то зі своєю дівчиною; і поет так не скаже), знай; а що..., то...; скоро..., то; хай там як, хай там що буде, чим як чим; а що як = ануж; хіба можна = де ж; скажімо = там; нема сумніву = так і знай). У цих самобутніх формах – живі риси національного обличчя нашої мови. Їх системно винищували якраз руками редакторів – «наближали до російської», русифікували. Тому вони поступово відійшли в розряд призабутих.*

Місія нинішнього редактора – повернути в ужиток усе втрачене за 350 років російського імперського панування в нашій мові і культурі.

Правило шосте: редагуймо живою сьогоденною мовою. За роки незалежності в українській мові сталися колосальні зрушення. Власне, ми вже маємо справу з іншою мовою, ніж та, якою користувалися 30-40 років тому. Які ці зміни?

Перша – потужна неологізація. Центр мовотворчості в роки незалежності України перемістився насамперед у журналістику. Журналісти вигадливі на слова. Вони й виявилися передовим загonom, розвідниками у процесах мовотворення: *Євромайдан, Революція гідності, Небесна сотня, диванні партії, гонгадзегейт, зомбоефір і зомбоящик, інтернетрі, кнопкодави, криміналізація держапарату, коаліціада, українофоби і україножери, тітушки...* Йдеться вже про тисячі таких новотворів. Їх вбирають у «товсті» спеціалізовані словники. І це все – продукт словотворчості насамперед журналістів. Особливу роль тут узяли на себе газети «День», «Дзеркало тижня», «Україна молода», журнал «Український тиждень» та інші.

Але справжню тривкість дістають неологізми письменників. Їхня мовотворчість – найпродуктивніше джерело збагачення мови. Показовим тут може бути приклад Ліни Костенко: «в цій нації є “антинація”», «антиукраїнська Україна», «Синій птах з перебитими крилами» (про Україну), «мертвіє тіло нації», «тепер ми – здобич інформації», «на екранах – суцільний московський розгуляй», «гопакедія» (супровід для «вождів» при покладанні квітів до пам’ятників), «дони і подонки», «диктат приматів». Це як запали до гранат; вони викликають вибухи міркувань про нинішню ситуацію в державо- і націотворенні, кличуть до громадянської дії.

Дуже продуктивні в мовотворенні Дмитро Павличко, Оксана Забужко, Марія Матіос, Василь Шкляр, публіцисти Лариса Івшина, Сергій Рахманін та інші.

Друга трансформація мови – переміщення в лексиці (і фразеології) від периферії до ядра і навпаки. Чим вони викликані? Тим що а) нові реалії потребують і нових мовних засобів; б) потрібне поновлення втрат, яких зазнала українська мова за радянських часів; в) в хід дуже інтенсивно пішли нові засоби слово- і фразеотворення.

Третя трансформація – гіпертрофія запозичень, яка часом вражає своєю безглуздістю, несусвітним надміром.

Кожна з цих тенденцій має як позитивний, так і негативний для мови ефект. Роль редактора – в підтримці позитивних тенденцій; виробленні у суспільства високих вимог до мови.

Навряд чи варто в нинішніх умовах ганятися за міражами «витонченого», «класичного» літературного стандарту. Але це не означає й зниження вимогливості до мови ЗМІ. Редактор має розмежувати корисні надбання молодіжної, «інтелігентської» мови і ті, які резонують із суржигом; бачити негативну роль жаргонізації, непомірного захоплення варваризмами; боротися з тими негативними тенденціями, які переросли в «шкідливу моду».

Тут потрібне насамперед редакторське чуття мови (в ширшому сенсі – культура мови). Як пише Святослав Караванський, «редактор редакторів –

Мовний Смак» [2, 55]. А ще прислухаймося до М. Т. Рильського: «Хорошому редакторові допоможе обов'язкове скрізь і завжди почуття міри» [8, 39].

І майже приватна порада: редактор не може не читати сучасної літератури – наукової, публіцистичної, художньої. Це його школа сучасної української мови. Треба читати. І не Леся Подерв'янського, а Ліну Костенко, Миколу Вінграновського, Валерія Шевчука, Івана Драча, Оксану Забужко, Василя Шкляра...

Правило сьоме: оволодіваймо майстерністю логічного регулювання тексту.

Для цього треба:

1) уявити сигнальну природу сполучників, які виражають логічні зв'язки між елементами тексту (іншими словами – виконують своє функціональне призначення логічних елементів). Тут дві групи сполучників – сурядні (єднальні; протиставні, зіставні; розділові, градаційні, приєднувальні) і підрядні (причинові, наслідкові, часові, умовні, допустові, обставинні місця, порівняльні, мети /з'ясувальні/, об'єктні /теж з'ясувальні/, пояснювальні /уточнювальні/, відношення заміни однієї дії іншою, відношення ступеня оцінки. Роль редактора полягає в перевірці відповідності функцій усіх груп сполучників, які трапляються в тексті: чи справді той чи той сполучник відповідає своїй функції в логіці викладу? Треба мати на увазі, що роль «логічних місточків» виконують також і прийменники, прислівники та інші зв'язкові слова, а також будь-які вставні слова, які позначають різноманітні логічні відношення (просторові, часові, причинові, обставинні тощо);

2) пам'ятати, що характер логічних відношень виражають і розділові знаки: наприклад, кома як заміник сполучників поєднання і приєднання; двокрапка як варіант сполучників перед переліком («а саме» і под.), тире – на місці причиново-наслідкових сполучників («тому» та ін). Роль редактора й тут полягає в тому, щоб виявити неточності у виборі засобів логічного зв'язку;

3) забезпечувати послідовність викладу;

4) виявляти суперечності в тексті (включно з образними);

5) виявляти і відновлювати пропущені ланки в тексті;

6) перевіряти порушення логіки часу;

7) оволодіти аналітичною технікою операції згортання суджень до найпростіших.

Окремі методики в курсі «Типологія помилок» [4] стосуються дотримання основних чотирьох законів логіки: закону тотожності, закону несуперечності, закону виключення третього і закону достатньої підстави. Розроблено типологію помилок до кожного і сформульовано прийоми редакторської техніки і майстерності.

Сім правил – цифра умовна. Перелік можна й продовжити. Але в наведеній «сімці», можна сказати, основна суть дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайшенберг З. Новинна журналістика : навч. пос. : стандарти якості журн. практики / Зігфрід Вайшенберг. – К. : Академія укр. преси. Центр вільної преси, 2004. – 287 с.

2. Караванський С. До зір кризь терня, або Хочу бути редактором / С. Караванський. – Львів : БаК, 2008. – 120 с.
3. Кубайчук В. Хроніка мовних подій в Україні. Зовнішня історія української мови / В. Кубайчук. – К. : К.І.С., 2004. – 176 с.
4. Куляс П. П. Типологія помилок : підручник – монографія / П. П. Куляс. – К. : Вид. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 464 с.
5. Куляс П. П. Система – проти автоматизму суржику : Редакторський погляд : навч. пос. Вид. друге, розширене / П. П. Куляс. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 294 с.
6. Кундзич О. Л. Творчі проблеми перекладу. – К. : Дніпро, 1973. – 264 с.
7. Масенко Л. Т. Суржик у системі розмовних форм побутування української мови / Л. Т. Масенко // Дивослово. – 2007. – № 12. – С. 26–31.
8. Рильський М. Т. Ясна зброя / М. Т. Рильський. – К. : Рад. письм., 1971. – 288 с.
9. Таранов П. С. Карманная риторика / П. С. Таранов. – Севастополь : Библекс, 2005. – 384 с.
10. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду : док. і мат-ли / Упор. і гол. ред. Л. Масенко. – К. : ВД КМА, 2005. – 399 с.

Куляс П. П. Семь золотых правил «Типологии ошибок»

В статтє представлены найважнейшие рекомендации для редактора, которые обязательно понадобятся ему в его профессиональной деятельности во время работы над текстом. Акцентируется внимание на типичных ошибках, какие есть в современных текстах, и методиках их исправления.

Ключевые слова: редактирование, ошибка, типология ошибок, точность словоупотребления, суржик, ясность текста, логические нормы редактирования.

Kulyas P. Seven golden rules «Typology of errors»

In state presents critical recommendations for the editor, who will definitely need him in his professional activities during the work on the text. The article focuses on the typical mistakes which have in modern texts, and methods for their correction.

Key words: editing, error, types of errors, precision of word usage, surzhik, the clarity of the text, logical rules editing.

УДК 007 : 304 : 659.3

О. Т. МАРКІВ

кандидат педагогічних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПОЛІЛОГУ В МЕРЕЖЕВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розкрито деякі аспекти полілогу в мережевій комунікації: його означення, побудову, принципи творення і функції. Акцентовано увагу на дискурсивних лініях і комунікативних ролях у полілозі блогів.

Ключові слова: мережева комунікація, полілог, блог, дискурсивні лінії.

На зміну журналістиці монологічній, яка виникла з давньогрецьких ораторських промов (В. Здоровега, Й. Лось), а згодом – діалогічній, що сформувалася завдяки поширенню жанру інтерв'ю, приходять нинішня – полілогічна [2]. Референдуми, пресконференції, брифінги, тематичні програми прямого ефіру, гарячі лінії в пресі, вуличне телебачення, телевізійні ток-шоу є моделями полілогічного спілкування. З виникненням нових технологій, зокрема мережі, в полілозі бере участь необмежена кількість осіб.